

The life path and scientific activity of the multifaceted – folklorist, writer Nadia Varhol from Eastern Slovakia is revealed. A review of numerous publications of the researcher was carried out. The topics of her research are outlined (demonology; paremiology; the role of plants in folk beliefs; riddles, folk rites, customs, traditions, etc.). Information about the Museum of Ukrainian Culture in Svydnyk is provided. It is noted that the second half of the 20 th century and the first decades of the 21 st century in Ukrainian folkloristics on the territory of Eastern Slovakia is characterized by increased attention to issues of history, Slavic studies in a comparative context, a tendency to comprehensive study, despite difficult economic conditions, assimilation processes and the development of Carpatho-Rusynism.

Key words: Ukrainian studies, scientific activity, folkloristics, Ruthenians-Ukrainians, Eastern Slovakia, museum, publications.

Надійшла до редакції 16.05.2023 р.

УДК 792-053.6(477.411) «1970/1980»

СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ КОНТЕКСТ СТАНОВЛЕННЯ КИЇВСЬКОГО МОЛОДІЖНОГО ТЕАТРУ

Соколенко Наталія Володимирівна – аспірантка,

Київський національний університет культури та мистецтв, м. Київ

<http://orcid.org/0000-0002-5978-2807>

DOI: <https://doi.org/10.35619/ucpmk.vi45.631>

Quitrack23@gmail.com

Мета роботи – дослідження, аналіз та узагальнення основних соціокультурних чинників впливу на становлення Київського Молодіжного театру в 1970–1980 роках. *Методологія дослідження* ґрунтується на використанні таких методів: аналітичного, культурологічного, історичного, джерелознавчого. *Наукова новизна дослідження* полягає в комплексному дослідженні та узагальненні основних соціокультурних чинників, що впливали на становлення Київського Молодіжного театру. *Висновки.* Процеси становлення Молодіжного театру ґрунтувались на соціально-політичних засадах, тож тісно пов'язані з такими явищами, як «зросійщення», «період застою», політичні репресії, тоталітаризм, пропаганда.

Ключові слова: театр, театральне мистецтво, історія, соціокультурний контекст, Київський Молодіжний театр.

Актуальність теми дослідження. У 1970–1980 рр. культурне життя УРСР безпосередньо залежало від політичного устрою та формувалось під помітним ідеологічним впливом. Дослідження етапів становлення Київського Молодіжного театру, що ґрунтується на соціокультурному контексті, зумовлено необхідністю наукового осмислення та аналізу цього театру. Становлення Молодіжного театру відбувалось за складних соціально-політичних та соціокультурних змін, тож його досвід залишається не менш актуальним у нових для українського суспільства соціальних умовах спричинених війною, що вимагає пошуку нових мистецьких ідей, які б відповідали викликам сучасності.

Аналіз досліджень і публікацій. Джерельна база що висвітлює процес становлення та діяльність Київського Молодіжного театру є недостатньою, хоча і містить деякі статті, інтерв'ю та архівні матеріали, що базуються на соціокультурних та театрознавчих засадах. Так, робота «25 Молодих історій» С. Васильєва та В. Жежери [4] аналізує творчу діяльність Київського Молодіжного театру від початку заснування (1979 р.) та охоплює творчу діяльність протягом 25 наступних сезонів. Цінними джерелами є інтерв'ю акторів й інших театральних чи, загалом, культурних діячів Молодіжного театру, зокрема й сфери культури УРСР – Ю. Розстального [8], Я. Чорненького [11], В. Заболотної [6], С. Безклубенка [2], [3] та ін., в яких розкриваються етапи становлення Молодіжного театру в окреслений період 1970–1980 років. Загалом спектр літератури про соціокультурний контекст становлення українського театру вказаних років досить широкий, проте основний масив складають оглядові наукові праці, серед яких «Нариси з історії театального мистецтва України ХХ століття» (Інститут проблем сучасного мистецтва Академії мистецтв України), «Український драматичний театр: нариси історії: у 2-х т. Т. II : Радянський період»; монографії О. Кашуби-Вольвач «Українська академія мистецтв», М. Гринишиної «Театральна культура рубежу ХІХ–ХХ століть: Реалізм. Дискурс», О. Красильникової «Історія українського театру ХХ сторіччя» та ін. Утім, праці, які б були безпосередньо присвячені соціокультурному контексту становлення Київського Молодіжного театру, відсутні, що об'єктивує потребу аналізу цієї теми.

Вклад основного матеріалу. У порівнянні з першою пол. ХХ ст., що ознаменувалася бурхливим розквітом усіх видів мистецтв, експериментами у сфері культури, музики, театру та відкрила безліч імен у сфері мистецтва загалом, друга половина ХХ ст. характеризується відносним спадом активної та продуктивної діяльності митців. Проте, це важливий період, насичений соціальними та соціокультурними потрясіннями, політичними подіями, які не могли не позначитися й на розвитку театального мистецтва в країні.

Аналіз становлення Молодіжного театру вимагає врахування низки важливих подій, що відбулися у соціокультурному житті країни. Потрібно враховувати й соціальні та економічні перетворення, що стали основою нових організаційних форм культури і вплинули на становлення українського театру. Незважаючи на всі спроби українських патріотів демократизувати політичний устрій та культурну сферу країни, становлення Київського Молодіжного театру відбувалось під впливом радянської ідеологічної політики, що полягала в монополізації всіх засобів та форм культурного життя. За допомогою просування своєї ідеології, радянська влада намагалась формувати свідомість суспільства. Для досягнення та реалізації комуністичного курсу досить ефективно використовувались кіно- та театральна пропаганда, яка, серед інших засобів, користувалась великим попитом у представників влади КПРС.

Процес становлення Молодіжного театру 1979 р. тісно пов'язаний зі складною політичною кризою, одним з останніх етапів існування СРСР – «періодом застою». Дефіцит товарів, науково-технічний регрес, мілітаризація промисловості – все це катастрофічно впливало на рівень життя пересічних громадян і, відповідно, культурного розвитку суспільства. У підсумку, до середини 1980-х років соціальний реалізм став практично єдиним напрямом у культурному середовищі країни. Незважаючи на позитивний розвиток освіти впродовж 1960–1980-х рр., основним маркером цього розвитку на території УРСР було «зросійщення», що стало стримуючим чинником й для українського театру. На це явище вказують кілька історичних фактів. По-перше, Наказ Міністерства освіти СРСР про написання й захист усіх дисертацій лише російською мовою та за виключної компетенції Москви [9]. 30 березня 1972 р. керівник уряду РРФСР М. Соломенцев на засіданні Політбюро ЦК КПРС відзначив недопустимість в Україні рекламування товарів та вивісок українською мовою. У 1974 р. ухвалено Постанову ЦК КПРС «Про підготовку до 50-річчя створення Союзу Радянських Соціалістичних Республік», де вперше проголошено створення «нової історичної спільноти – радянського народу» [9]. У 1978 р. вийшла Постанова ЦК КПРС і Ради міністрів СРСР «Про заходи щодо подальшого вдосконалення вивчення й викладання російської мови в союзних республіках» («Брежневський циркуляр») [9]. У 1978 р. відбулося прийняття нової Конституції УРСР, спрямованої на цілковиту денационалізацію України. У ній повністю відсутні такі терміни, як «український народ», «українська мова» [9]. У 1979 р. відбулася Ташкентська конференція «Російська мова – мова дружби й співпраці народів СРСР», яка накреслила нові заходи щодо зросійщення неросійських народів СРСР [9]. Цей політичний тиск та низка репресій щодо української мови, культури, літератури, стали важливим фактором спротиву, становлення національної свідомості, адже, незважаючи на заборони та ідеологічні утиски української інтелігенції, розвиток культури продовжував свій невинний рух. На протигагу цьому політичному тиску, 1970-1980 рр. характеризуються феноменальними культурними здобутками, зокрема появою визначних художніх літературних творів (І. Дзюба, І. Драч, М. Вінграновський, Л. Костенко, В. Симоненко, В. Стус та ін.), розвитком українського живопису (М. Деревус, В. Касьян, О. Шовкуненко, Т. Яблонська та ін.), музичного (К. Данькевич, Б. Лятошинський, Г. Майборода та ін.), вокального (Д. Гнатюк, В. Івасюк, Є. Мірошніченко, Б. Руденко, А. Солов'яненко та ін.) та кіномистецтва («В бій ідуть одні старики» Л. Бикова, «Білий птах із чорною позначкою» Ю. Ільєнка, «Вавілон ХХ» І. Миколайчука, «Захар Беркут» Л. Осики) [10]. Театральне мистецтво хоч і мало певні досягнення (кількість театрів зросла з 61 до 89), та попри це низка п'єс була під забороною, оскільки могла нашкодити репутації існуючого ладу. Серед 9 лялькових театрів, що функціонували на території України, лише один був україномовним – львівський ТЮГ.

Саме на такому соціокультурному підґрунті почалось зародження Київського Молодіжного театру. Першим ідейним натхненником створення цього театру став міністр культури УРСР (1977–1983 рр.) С. Безклубенко, який, окрім Молодіжного театру, сприяв створенню театрів та інших мистецьких закладів: Молодіжний театр, Театр драми і комедії (Київ), театр юного глядача (Запоріжжя, Суми), Будинки органної та камерної музики (Київ та ін. області). Він організував створення духового та естрадно-симфонічного оркестрів у м. Києві та низки художніх колективів: Театр пісні, Ансамбль класичного балету, Ансамбль автентичної народної пісні тощо [1]. Сам С. Безклубенко в особистому спілкуванні з авторкою так описує той період: «Коли мене перевели в Міністерство культури, я ознайомився з ситуацією і виявив, що Київ не найкультурніше місто в Україні. Наприкінці 1977 р. я звернув увагу на щорічник, який друкувало Міністерство культури СРСР, і в ньому був огляд культури Радянського Союзу. За економічними показниками в галузі культури Україна посідала перше чи друге місце після прибалтійських республік, а щодо мережі, то ми посідаємо передостаннє місце, перед Україною був навіть Туркменістан» [3].

Становлення Київського Молодіжного театру розпочалось при В. Щербицькому – І секретарю ЦК компартії України, якого вважають «москофілом», борцем за «зросійщення» України та головним ініціатором трагічної першотравневої демонстрації чорнобильської трагедії. Саме така людина очолювала УРСР протягом 17 років, майже до розпаду СРСР. Автори книги «25 Молодих історій» С. Васильєв та

В. Жежера зазначають: «Восени 1978 року, на XX з'їзді ЛКСМУ він (В. Щербицький) сказав: мовляв, от кажуть, що в Києві потрібен Молодіжний театр. Кому ж, як не комсомолу, цим зайнятись?! Вже подальша офіційна біографія театру писалася так: КМТ виник під егідою комсомолу, цей театр втілює на сцені образ молодого сучасника, спадкоємця славних комсомольських традицій, що є проявом турботи партії та уряду про виховання підростаючого покоління будівників комунізму» [4; 5].

Я. Чорненький – один із 26 акторів, які і утворили першу трупу Молодіжного театру, згадував: «Молодіжний театр створювали за велінням ЦК комсомолу, який хотів організувати щось під себе – ідеологічне, молодіжне і разом із тим – експериментальне та енергетичне. Взагалі на той час такі експериментальні молоді театри організовувалися в кожній республіці СРСР» [11].

Слід зазначити, що Київський Молодіжний театр створено Постановою Ради Міністрів УРСР за № 548 від 24.11.1978 р., тоді як весною 1979 р. скінчилася епоха «маланчукізму», що істотно спростило можливість появи цього театру. В. Маланчук був головним та найзатятішим ідеологом ЦК КПУ, відомий нищівними руйнаціями української культури, політичними репресіями та жорстким ідеологічним пресингом на творчу інтелігенцію. Режим В. Маланчука був настільки категоричним щодо сфери вжитку української мови, що він навіть редагував вірші Т. Шевченка, вилучуючи з тодішніх видань «Кобзаря» крамольні, на його суб'єктивний погляд, вірші. Тож ідея створення Молодіжного театру найточніше висвітлена в праці «25 Молодих історій»: «Щербицький, напевно, сам того не підозрюючи, необережно розбудив найсолодшу театральну мрію цілого XX століття. Відколи Курбас на його початку спокусив Київ своїм Молодим театром, ця ідея постійно оживала навіть за тяжчих часів: то під німецькою окупацією, то 1948 року, то в шістдесятницькому Клубі творчої молоді. У 70-х роках вистачало чуток, що новий Молодий театр ось-ось відкріє Гіляровський, Оглоблін, Молостова, Малахов, Резнікович, Танюк чи навіть Олександр Корнійчук. Цей список репрезентує кілька театральних поколінь. Негласно за всім тим стояла давня Курбасова мрія про новий європейський український театр» [4; 5]. Очевидним був той факт, що відкриття нового театру не було продумано лише бажанням збагатити, вдосконалити та покращити театральну культуру, а більше розраховане на зміцнення та підняття політичного іміджу керівництва країни в очах Заходу. А вже в період відкриття Молодіжного театру у СРСР активно тривала підготовка до Олімпіади 1980 р., на яку було витрачено більш як 2 млрд. радянських рублів, і тому створення в Києві нового українського театру не було першочерговим пріоритетом для В. Щербицького. Тодішній Міністр культури УРСР С. Безклубенко у статті 1980 р. у газеті «Культура і життя» зазначав: «1980 рік – олімпійський. Яскравою і різноманітною буде на Україні культурна програма Олімпіади-80. У цьому, образно кажучи, фестивалі мистецтв візьмуть участь музичні й драматичні театри, професійні й самодіяльні естрадні, танцювальні, хорові колективи, духові оркестри, оркестри народних інструментів. Поглиблюючи роботу з творчою молоддю, Міністерство культури УРСР разом з Українським театральним товариством планує створити в ряді драматичних театрів експериментальні сцени для здійснення вистав молодими режисерами і акторами» [2]. Київ перебудовували, переоснащували, виселяли всіх, хто хоч якось міг дискредитувати «передове радянське суспільство». Тож культурно-естетична сфера суспільства також піддавалась реформації та перекваліфікації. За документальною звітністю 1980 р. дослідники фіксують культурно-просвітницьку діяльність учасників Олімпіади [12]. Найпопулярнішими локаціями серед спортивних делегацій були екскурсії до Києво-Печерської Лаври та Софії Київської – їх відвідали 164 особи; прогулянка по Дніпру – 82 особи; циркову програму «Арена дружби» – 84 особи; балет на льоду в Палаці спорту – 11 осіб. Не оминули увагою делегації і театральну спадщину Києва – понад 300 вистав і концертів було зіграно протягом двох олімпійських тижнів. Зокрема, в Київському академічному театрі російської драми ім. Лесі Українки грали «Кремлівські куранти» в той час, як ансамбль танцю ім. Вірського показував «Моряки флотилії», «Радянська Україна» та «На кукурудзяному полі» [12].

Тож культурну сферу не оминула радянська пропаганда, яка мала на меті показати ідеологічне налаштування радянського суспільства. С. Безклубенко продовжує: «Ми жили в час абсолютної диктатури В. Щербицького, все залежало від нього. І мені пощастило разом з одним із його помічників Рубецьким у доповіді так вкласти думку – пора нам подумати про те, щоб збагатити і розширити культурну сферу. Була розроблена спеціальна цільова, комплексна програма, і одне з місць в ній посідав театр. На це і купився Щербицький» [3].

Хронологією створення Молодіжного театру в Києві є такі ключові дати: 24.11.1978 року вийшла постанова Ради міністрів УРСР за №548 про офіційне створення Молодіжного театру в Києві; майже через рік 16.11.1979 р. у театрі проведено конкурс на набір акторів до трупи; 14.12.1979 р. уперше була зібрана трупа Молодіжного театру; 26.04.1980 р. Молодіжний театр відкриває перший сезон [4, 8]. У контексті становлення організаційної ланки Молодіжного театру слід зазначити, що пошуки головного режисера, який би міг очолити театр були надзвичайно складними. Театральний процес Києва на початку 80-х років був досить активним, репертуарні театри, такі як: Академічний драматичний театр ім. І. Франка,

Академічний театр російської драми ім. Лесі Українки, Академічний театр опери і балету УРСР ім. Т. Шевченка, Київський державний театр оперети, плідно працювали, і серед постановок та діячів того періоду були ті, що увійшли в історію українського театру. Наприклад С. Данченко, що очолював театр ім. І. Франка з 1978 р., і його знаменита постановка «Дядя Ваня» у 1980 р., удостоєна Державної премії СРСР. У той же час акторський склад театру ім. І. Франка поповнювався акторами, що невдовзі стали відомими на весь світ – Б. Ступка, Б. Бенюк, А. Хостікоєв, Н. Сумська та ін. У свою чергу, в театрі російської драми ім. Лесі Українки з успіхом відбулась прем'єра «Казка про Моніку» (1978 р.), режисера В. Малахова, після якої актори Л. Кубюк, А. Хостікоєв та О. Ігнатушей отримали визнання широкою аудиторією. Ці процеси тісно взаємопов'язані з вибором головного режисера для Молодіжного театру, адже політичне керівництво УРСР шукало людину талановиту, але слухняну, що буде використовувати своє службове положення для просування ідеологічних цінностей. Серед претендентів на таку посаду були В. Малахов, Л. Танюк, В. Івченко, В. Оглоблін, Г. Кононенко та навіть О. Табаков. Для мережі київських репертуарних театрів кандидатура В. Малахова була занадто неформальною, тож подали кандидатуру Л. Танюка, та його антикомуністичні, дисидентські погляди йшли врозріз із політикою УРСР. Тодішній ст. інспектор Головного управління культури В. Рубан згадує: «Ми подали до ЦК КПУ кандидатуру Танюка й передали для ознайомлення його книжку про Крушельницького. Книжку вони зачитали, а відповіді не дали» [4, 6]. Погодився очолити театр В. Івченко – український та радянський театральний та кінорежисер, але згодом відкликав свою кандидатуру. Політичним керівництвом розглядалась кандидатура Г. Кононенка, у якого з небагатьох українських режисерів був досвід створення театру Дніпропетровського ТЮГу. В. Оглоблін не став першим головним режисером театру та все ж у подальшому очолював театр два сезони поспіль. За відсутності претендентів та бажаючих на посаду головного режисера був розглянутий варіант запросити О. Табакова з Москви [4, 4]. Пошуки були напруженими, адже метою вищого керівництва УРСР було відкриття театру до 110 річниці від дня народження Леніна, а претендента на посаду так і не знайшли. Врешті решт, на посаду головного режисера Молодіжного театру погодився О. Заболотний, який п'ять років працював у Волинському обласному музично-драматичному театрі та перебував на стажуванні в Київському академічному драматичному театрі ім. І. Франка. Після короткої співбесіди із старшим інспектором Головного управління культури В. Рубаном, він погодився очолити новостворений театр. У той період театрознавиця та проф. В. Заболотна (дружина О. Заболотного) почала вести щоденник та нотувати всі етапи становлення театру, оскільки вважала, що події, свідком яких вона стала, мають історичний характер [6].

Дата перших зборів трупи 14 грудня 1979 р. вважається початком роботи театру. У підвалі Клубу управління справами ЦК КПУ на вул. Десятинній 16 листопада 1979 р. спочатку відбувся акторський конкурс, в якому взяли участь понад 100 претендентів, а згодом і самі збори акторів [4; 5]. Актор Я. Чорненький так описує цей період: «Був досить серйозний конкурс, аби потрапити в цей театр. І мені дуже прикро, що з різних причин та особистих уподобань комісії до цих 26-ти «бакінських комісарів», як нас називали, не потрапили багато чудових акторів. Але актори зібралися з усієї України, і нарешті утворився Молодіжний театр» [11].

До першого складу театру увійшло 26 акторів, а невдовзі в першому сезоні приєдналися ще десятеро. Деякі з них продовжують працювати в Молодому театрі. Це актори: С. Бочарова, В. Легін, Л. Дементьєва, І. Кравченко, Я. Чорненький, І. Щербак, Т. Яценко, В. Авдеєнко.

До повномасштабного вторгнення російської федерації на територію України 24 лютого 2022 р. у театрі продовжувала працювати заслужена артистка України О. Швець, яка трагічно загинула в результаті ракетного обстрілу російськими терористами житлового будинку м. Києва [7].

Директором Молодіжного театру призначений М. Марущак, який домігся від керівництва міста отримати будівлю першого Курбасівського Молодого театру у БК Київметробуду, замість запропонованих інших будинків культури або Київського заводу шампанських вин [4; 8]. 26 квітня 1980 р. Молодіжний театр був відкритий офіційно.

Попри складні соціокультурні умови становлення, Київський Молодіжний театр все ж таки став україномовним театром. Це був неабиякий виклик для існування театру в умовах тоталітаризму та повної цензури. Актор театру Ю. Розстальний, який грав у Молодіжному театрі в 1981–1985 рр., зазначає: «Нам у Молодіжному так і не дали нічого зробити. Хоча актори зібралися талановиті: Григорій Гладій – актор із чудовою пластикою та засобами виразності, Олег Примогенов, Валерій Легін, Ярослав Чорненький, Анатолій Петров. Але через деякий час Гладій поїхав до Прибалтики, дехто з акторів теж пішов із театру. До того ж нам не давали можливості працювати так, як ми хотіли, нерідко закривали вистави» [8].

Висновки. Дослідження процесу становлення Київського Молодіжного театру як важливої складової українського культурного середовища неможливе без осмислення й аналізу соціокультурної та соціально-політичної ретроспективи. Культуротворчі та художньо-естетичні процеси в УРСР, а також

Радянському Союзу, значно змінювались у другій пол. XX ст. під впливом реформ. На соціально-політичному підґрунті формувалась ідея створення багатьох мистецьких закладів, зокрема і Київського Молодіжного театру, і процеси їх становлення тісно пов'язані з такими явищами як «зросійщення», «період застою», політичні репресії, тоталітаризм, пропаганда, які спонукали українську інтелігенцію попри всі організаційні, ідеологічні та політичні складнощі, до ідеї створення принципово нового театру.

Подальший аналіз соціокультурного контексту розвитку Київського Молодіжного театру допоможе більш глибоко дослідити історію та культурну спадщину того періоду та їхній вплив на театр сьогодення.

Список використаної літератури

1. Безклубенко С. Бібліографічний покажчик (до 80-ти річчя від дня народження). Київ : Вид. центр КНУКіМ, 2012. 280 с.
2. Безклубенко С. Працювати по-ленінському: [Стаття міністра культури УРСР]. *Культура і життя*. 1980. 20 січ.
3. «Ми жили в час абсолютної диктатури В. Щербицького, все залежало від нього»: [розмова з проректором Київського національного університету культури і мистецтв, проф. С. Безклубенком / підгот. Н. Соколенко]. *Аудиторія*. 2021. 12 трав.
4. Васильєв С., Жежера В. 25 Молодих історій. Київ, 2005. 119 с.
5. Інтерв'ю з С. Безклубенко 25.04.2021. *Приватний архів авторки Н. Соколенко*.
6. Коли минає молодість...П'ять сторінок із двадцятип'ятирічної історії одного театру. URL: https://zn.ua/ukr/ART/koli_minae_molodist_pyat_storinok_iz_dvadtsyatipyatirichnoyi_istoriyi_odnogo_teatru.html (дата звернення: 16.01.2023).
7. Під час ракетного обстрілу в Києві загинула заслужена артистка України. URL: <https://detector.media/infospace/article/197620/2022-03-17-pid-chas-raketnogo-obstrilu-v-kyievi-zagynula-zasluzhena-artystka-ukrainy-oksana-shvets/> (дата звернення: 09.01.2023).
8. Розстальний Ю. «Віднайти таїну, яка б тривожила глядача». URL: http://archive-ktm.ukma.edu.ua/show_content.php?id=1189 (дата звернення: 13.09.2022)
9. Сушко Р., Левицький М. Хроніка нищення української мови від доби Романових до сьогодення. Київ. 2012. 81 с.
10. Українська культура в другій половині 60–80-х років. URL: <https://buklib.net/books/28940/> (дата звернення: 01.12.2022).
11. Чорненький Я. «Ми просто билися лобом об стіну. І робили це навмисне». URL: http://archive-ktm.ukma.edu.ua/show_content.php?id=1270 (дата звернення: 13.09.2022)
12. XXII літні Олімпійські ігри в столиці України. URL: <https://kyivpastfuture.com.ua/yak-kyiv-olimpiadu-80-pryjma/> (дата звернення: 15.10.2022).

References

1. Bezklubenko S. Bibliographical index (to the 80th anniversary of his birth). Kyiv: Ed. KNUKIM center, 2012. 280 p.
2. Bezklubenko S. Work according to Lenin: [Article by the Minister of Culture of the Ukrainian SSR]. Culture and life. 1980. January 20.
3. We lived during the absolute dictatorship of V. Shcherbytskyi, everything depended on him: [conversation with the vice-rector of the Kyiv National University of Culture and Arts, professor S. Bezklubenko / prepared by N. Sokolenko]. *Auditorium*. 2021. May 12.
4. Vasiliev S., Zhezhera V. 25 Young Stories. Kyiv. 2005. 119 p.
5. Interview with S. Bezklubenko 04/25/2021. Private archive of the author N. Sokolenko.
6. When youth passes... Five pages from the twenty-five-year history of one theater. URL: https://zn.ua/ukr/ART/koli_minae_molodist_pyat_storinok_iz_dvadtsyatipyatirichnoyi_istoriyi_odnogo_teatru.html (date of application: 16.01.2023)
7. An honored artist of Ukraine died during a rocket attack in Kyiv. URL: <https://detector.media/infospace/article/197620/2022-03-17-pid-chas-raketnogo-obstrilu-v-kyievi-zagynula-zasluzhena-artystka-ukrainy-oksana-shvets/> (access date: 01/09/2023)
8. Rozstalnyi Y. «Find a secret that would disturb the viewer». URL: http://archive-ktm.ukma.edu.ua/show_content.php?id=1189 (access date: 09/13/2022)
9. Sushko R., Levytskyi M. Chronicle of the destruction of the Ukrainian language from the time of the Romanovs to the present. Kyiv. 2012. 81 p.
10. Ukrainian culture in the second half of the 60s and 80s. URL: <https://buklib.net/books/28940/> (access date: 12/01/2022)
11. Chernenky Y. «We just fought with our foreheads against the wall. And they did it on purpose». URL: http://archive-ktm.ukma.edu.ua/show_content.php?id=1270 (access date: 13.09.2022)
12. XXII Summer Olympic Games in the capital of Ukraine. URL: <https://kyivpastfuture.com.ua/yak-kyiv-olimpiadu-80-pryjma/> (date of application: 15.10.2022)

SOCIO-CULTURAL CONTEXT OF THE ESTABLISHMENT OF THE KYIV YOUTH THEATER

Sokolenko Nataliia – graduate student of the Kyiv National University of Culture and Arts, Kyiv

The purpose of the work is research, analysis and generalization of the main sociocultural factors influencing the formation of the Kyiv Youth Theater in 1970-1980. The research methodology is based on the use of the following methods: analytical, cultural, historical, source studies. The scientific novelty of the study consists in a comprehensive study and generalization of the main socio-cultural factors that influenced the formation of the Kyiv Youth Theater. Conclusions. The processes of formation of the Youth Theater were based on socio-political principles, so they are closely related to such phenomena as: «unification», «period of stagnation», political repression, totalitarianism, propaganda.

Key words: theater, theater art, history, socio-cultural context, Kyiv Youth Theater.

Надійшла до редакції 3.11.2022 р.

УДК 7.048.7.012

НАЦІОНАЛЬНІ ОСЕРЕДКИ ПРОСВІТНИЦТВА В УКРАЇНІ КІНЦЯ XVIII – ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ XIX СТ.

(до 200-річчя від часу заснування Гімназії вищих наук князя Безбородько у Ніжині)

Горенко Лариса Іванівна – кандидат мистецтвознавства, заступник завідувача навчально-методичного відділу МЗВО «Київська Академія мистецтв», старший науковий співробітник, м. Київ, Україна
<https://orcid.org/0000-0002-0613-6836>
DOI: <https://doi.org/10.35619/ucpmk.vi45.632>
gorenkolarisa@gmail.com

Проаналізовано культурно-історіографічні джерела та архівні матеріали, які відображають етапи функціонування Ніжинської вищої школи князя Безбородька. Підтверджено, що саме Ніжинська вища школа стала фундатором формування основ наукових шкіл в Україні, де карбувалися професійні кадри для вітчизняної історичної і культурологічної науки, закладались теоретико-методологічні засади української історіографії, яка набувала європейського визнання у взаємозв'язку з розвитком світової історіософської думки. Висвітлено історичне значення Ніжинської вищої школи, що об'єднала представників різних наукових шкіл і напрямів, де працювали видатні вітчизняні історики, філософи і культурознавці, що здобули освіту, формувалися як вчені або працювали в Київському, Казанському, Новоросійському, Санкт-Петербурзькому і Харківському університетах, в університетах Берліну, Дерпту, Кенігсбергу, Падуй та ін. Обґрунтовано актуальність для сучасних досліджень з об'єктивним осмислення наукового цього доробку, аналіз еволюції їх поглядів, методологічних засад, новітніх концепцій в галузі історіографії, філософії, філології, природознавства та культурології. Аналітичний підхід до матеріалу дає висновок про обґрунтування, визначення та становлення окремого напрямку в сучасній гуманітарній науці – культурознавчої елітології.

Ключові слова: Ніжинська вища школа князя Безбородька, культуротворча діяльність, культурознавство, наукова школа, культурно-історичні традиції, національна свідомість, осередок Просвітництва, інтелектуальна еліта України, культурознавча елітологія.

Постановка проблеми. В українській культурологічній думці особливої уваги заслуговує епоха Просвітництва кінця XVIII – середини XIX ст., головна ідея якої активно проявлена у суспільному прогресі від поширення освіти. Історичні та соціально-економічні чинники зумовили його своєрідність як синтезу ідей гуманізму й Реформації, водночас проявляючи його специфічні національні риси. Українське Просвітництво мало своїм ідейним підґрунтям як власні, так і запозичені ідеї французьких енциклопедистів – Ф. Вольтера, Д. Дідро, Ж.-Ж. Руссо, Ж. Ламетрі, Шарля Луї де Монтеск'є, Габрієля Бонно де Маблі та ін. Власні національні традиції ґрунтувалися на гуманістичних ідеях діячів братств, колегіумів та Києво-Могилянської академії, а випускники академії стали в Україні першими носіями ідей Просвітництва [6; 54–57]. Своєрідність українського інтелектуального Просвітництва кінця XVIII – середини XIX ст. у тому, що його впровадження здійснював не середній соціальний клас – носій ідей Просвітництва в Європі, а українське дворянство й міщани, нащадки гетьмансько-старшинської еліти, об'єднані вірою у перетворюючу силу національної освіти, науки і культури з метою відродження української державності.

На початку XIX ст. важливим осередком Просвітництва в Україні стала Гімназії вищих наук князя Безбородько, урочисте відкриття якої відбулося 4 вересня (за ст. ст.) 1820 р. у м. Ніжин. У Статуті навчального закладу, затвердженого 19.02.1825 р., зазначено: «Гімназія – публічний навчальний заклад, що займає перше місце після університетів; відрізняється від губернських гімназій вищим ступенем предметів, які викладаються в ній, і особливими дарованими їй правами і привілеями» [32; 15–19]. Гімназія вищих наук заснована для привілейованих верств – дворян, духовенства і вихідців з офіцерських сімей «з метою підготовки юнаків для служіння державі» (Статут, Параграф 3) [33; 23–35]. Впродовж XIX ст. цей навчальний заклад та його історичні здобутки набули значення національного українського культуротворення, збереження та формування нової генерації інтелектуальної еліти України.